

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ»
КЗ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ

Освіта збереже Україну!

Матеріали І Всеукраїнських Прокопенківських читань

(10 червня 2022 року)

м. Харків

Головний редактор:

БОЙЧУК Юрій – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Редакційна колегія:

АСТАХОВА Катерина – доктор історичних наук, професор, ректор Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»;

БЄЛОВА Людмила – доктор соціологічних наук, професор, директор ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, президент громадської спілки «Харківський університетський консорціум»;

БАШКІР Ольга – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, голова РМУ ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

БЕРЕЖНА Світлана – доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ГОЛОБОРОДЬКО Костянтин – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ДОВЖЕНКО Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЛУК'ЯНОВА Лариса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

ПОКРОСВА Любов – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»;

ПОНОМАРЬОВА Галина – доктор педагогічних наук, професор, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»;

ПОНОМАРЬОВА Наталія – доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди ;

ЦАПКО Алла – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ЧЕРНІКОВА Інна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

ШАПОВАЛОВА Олена – начальник редакційно-видавничого відділу ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 6 від 15 червня 2022 року)*

Освіта збереже Україну! : матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, 10 черв. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. – Харків, 2022. – 399 с.

У збірнику відображено тези I Всеукраїнських Прокопенківських читань, присвячених ушануванню пам'яті доктора педагогічних наук, професора, академіка Національної академії педагогічних наук України, заслуженого працівника народної освіти України, Почесного громадянина м. Харкова Прокопенка Івана Федоровича. Він містить роздуми і спогади, пов'язані з постаттю великого педагога сучасності, його думками про націєтворчу місію Вчителя, роль педагогічних університетів як унікальних освітньо-виховних і культурно-духовних центрів підготовки вчителів.

Матеріали стануть у пригоді науковцям, учителям, докторантам, аспірантам, викладачам закладів вищої освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

ЗМІСТ

ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО – ГРОМАДЯНИН, ПАТРІОТ, УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ,
МЕНЕДЖЕР

Бойчук Ю.Д.12

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ АНДРАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО
ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Аніщенко О.В.24

РЕКТОРСЬКИЙ КОРПУС ХАРКІВЩИНИ «ЕПОХИ ПРОКОПЕНКА»

Астахова К.В.30

ПРОКОПЕНКО І СКОВОРОДА – ДВА «ПЕРШОРОЗУМИ» СВОЄЇ ЕПОХИ

Бакай С.Ю.35

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ
РОБОТИ З ДОРΟΣЛИМИ

Баніт О.В.42

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ПРИ
ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАТИЗАЦІЯ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я»

Батюк Л.В.46

ПІДГОТОВКА ОСВІТЯНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Безрук О.О.50

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
І.Ф. ПРОКОПЕНКА

Бережна С.В., Чернікова І.В.53

УЧИТЕЛЬ, ВЧЕНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ – ІВАН ФЕДОРОВИЧ ПРОКОПЕНКО

Бондар В.І.59

КОРДОЦЕНТРИЗМ ПЕДАГОГІЧНОГО СВИТОГЛЯДУ ІВАНА ПРОКОПЕНКА І ГРИГОРІЯ
СКОВОРОДИ

Боярська-Хоменко А.В., Ворожбіт-Горбатюк В.В., Собченко Т.М.61

УГОРСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ ЗАКАРПАТТЯ

Вароді Н.Ф.64

ТВОРЧІ ПРОЄКТИ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Веприк С.А., Шакуров Є.О.69

DYNAMIC GEOMETRY AS AN INTEGRAL COMPONENT OF ELITE MATHEMATICS
TEACHERS TRAINING

Vodolazhenko A. V.73

ІМІДЖ ЗАКЛАДУ І РЕПУТАЦІЯ ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА

Вольянська С.Є., Луценко Л.В., Коноваленко В.В.79

**ПРОКОПЕНКО І СКОВОРОДА – ДВА
«ПЕРШОРОЗУМИ» СВОЄЇ ЕПОХИ**

Бакай С.Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

м. Харків, Україна, e-mail: s.bakay70@ukr.net

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6915119>

*«Шукаємо щастя по країнах, століттях,
а воно скрізь і завжди з нами;
як риба в воді, так і ми в ньому,
і воно біля нас шукає нас самих.*

Нема його ні де від того, що воно скрізь.

*Воно схоже до сонячного сйва –
відхили лише вхід у душу свою».*

Г.С. Сковорода

Ювілейний 2022 рік неодмінно згуртує наукову спільноту багатьох країн світу навколо найвидатнішої постаті XVIII століття Григорія Савича Сковороди. Хочу наголосити, що у 2020 р. організація ЮНЕСКО визнало Г. Сковороду одним із п'яти *Мудреців людства*. Це не випадково, бо ще за життя педагог неодноразово наголошував, що *«Мудрець мусить і з гною вибирати золото»*, і свою «золоту» філософсько-педагогічну, музично-просвітницьку та літературну спадщину подарував багатьом поколінням.

Різні аспекти його поглядів і сьогодні плідно вивчаються та творчо використовуються в науковій та навчально-виховній роботі з молоддю у закладах вищої і середньої освіти України, творчих професійних і громадських колективах різної спрямованості. Із палицею та сопілкою пройшов Г. Сковорода шляхами Слобідської України, увібравши у свої помисли дух протесту, народного волелюбства, козацького завзяття. Його біографія – це історія ненастанних шукань духовно багатогранної людини, що в

тісному єднанні з народом, у повсякденній подвижницькій просвітницькій праці знаходила зміст свого існування, невтомно пропагувала та впроваджувала в життя ідеали правди, добра, духовної краси й гуманізму.

Ця багатогранна, освічена, волелюбна особистість народилася саме на українській землі, на Полтавщині, у сім'ї козака Сави Сковороди. Відомий дослідник спадщини Г. Сковороди Д. Багалій, аналізуючи рукописні козацькі переписи, що зберігалися в Харківському історичному архіві, знайшов відомості щодо його батьків. Так, батько Григорія «Савка Сковорода» стояв у переписі 1733 р. серед малоземельних козаків сотенного м. Чорнух Лубенського полку, а за переписом 1745 р. було зазначено «двір Пелагеї Сковородихи, син якої в півчих» [1, с. 28].

Сьогодні ці справи зберігаються в центральному державному історичному архіві України. У фондах Генеральної військової канцелярії та скарбової канцелярії знаходиться ревізійна книга зі списками малоземельних козаків Чорнуської сотні Лубенського полку за 1733 р., в яку записаний батько – Савка Сковорода [5], а за ревізією 1743 р. під номером 49 згадується двір матері – Пелагеї Сковородихи з м. Чорнух [4]. Отже, джерела свідчать, що Г. Сковорода походив з козацького роду. Він і його родина були вільними людьми, а не кріпаками. З юнацтва Гриць виховувався в українському національному дусі.

Цікавий факт, що Іван Федорович також уродженець Полтавщини і згодом відновив своє генеалогічне древо до семи поколінь. Як стало відомо, ще до революції село, де він народився, було козацьким поселенням. Саме тому в 2002 році нащадний козак Іван Прокопенко створив та очолив Інститут українського козацтва при Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, де вчать тисячі здобувачів.

Іван Прокопенко і Григорій Сковорода – два «Першорозуми» для свого українського народу і своєї землі, дві видатні постаті різних епох, між якими 300 років. Скільки спільного між ними! Загадкова особистість великого українського філософа, просвітителя педагога-гуманіста, музиканта, поета,

художника, мандрівного вчителя, народного наставника різних верств населення тодішньої Слобожанщини Григорія Савича Сковороди приваблює багатьох науковців і дослідників не тільки України, а й усього світу.

Людина з великим серцем та мудрістю Іван Федорович Прокопенко присвятив своє життя улюбленій справі «Вчителя», завжди був щирим і відвертим у спілкуванні зі здобувачами, колегами, підлеглими та співпрацівниками університету і все життя цитував Г. Сковороду: *«Не за обличчя судить, а за серце...»* [5].

Жахлива звістка про влучання російської ракети у травні 2022 р. до національного літературно-меморіального музею Г.С. Сковороди приголомшила увесь світ науковців та сучасного студентства. З цього приводу зазначу, що І.Ф. Прокопенко у своїх статтях завжди цитував Григорія Сковороду, а саме: *«Духовна зброя набагато сильніша, ніж тілесна... А дух наш український не вбити. Ніхто не здолає нас...»* [5]. Ми твердо впевнені, що правда та перемога буде за українським народом, бо ми на своїй землі, що осяяна міцним духом, вірою та волелюбним змістом буття предків.

Для мене особисто Іван Федорович асоціювався з великою, змістовно глибокою, вагомою у своєму значенні, дуже потрібною під час випробувань та незгод книгою життя, де кожний розділ та її сторінка відволікає від болю, втішає, підтримує, зосереджує на головному в житті, надає приклад з власного досвіду, надає подих та надію на нову ідею та натхнення на викладацьку діяльність.

До речі, саме книга, читання було пристрастю в житті І.Ф. Прокопенка. Зі здобувачами він ділився своїми думками: *«З книжкою ніколи не розлучаюся: багато читаю кожного дня..., книга примушує мозок працювати»* [3].

Безумовно, перечитуючи знову й знову Г. Сковороду, знаходимо для себе важливі та цінні поради щодо книги: *«Не розум від книг, а книги від розуму створилися»* або *«Одне мені тільки близьке, вигукну я: о школо, о книги!»* [1]. Видатний педагог залишив нам багато цікавих думок у галузі виховання, зокрема студентської молоді. Він радить нам, що *«з усіх утрат втрата часу*

найтяжча, тим більш, якщо не використати його на навчання» [1].

Цікава думка І.Ф. Прокопенка про те, що *«Ректор повинен бути вченим!»* Дійсно, сам Іван Федорович був відомим ученим у галузі нових педагогічних технологій, економічної освіти й виховання школярів. Розроблена ним технологія виховання школярів відзначена першою премією Академії педагогічних наук України. Під його керівництвом розроблена й концепція інтенсифікації навчання студентів, яку впроваджують у багатьох закладах вищої освіти (ЗВО) України та за її межами. Іван Федорович керував кафедрою економічної теорії та читав лекції здобувачам у стінах рідного університету.

З цього приводу він писав: *«Багато, хто з ректорів лекцій не проводять. Це не вірна позиція, коли за час навчання здобувачам так і не довелось поспілкуватися зі своїм ректором у студентській аудиторії... Ректор повинен бути лідером у навчальному процесі» [3].* Під час читання лекцій І. Прокопенко, як і Г. Сковорода, завжди надавав поради з власного життя та досвіду, підтримуючи здобувачів його ж словами: *«Друзе, уподібнюйся пальмі: чим міцніше її стискає скеля, тим швидше і прекрасніше здіймається вона догори» [5].*

Іван Федорович завжди був переконаний у правильному виборі своєї професії, підкреслював вагомість і важливість вчительської справи та цитував Г. Сковороду: *«Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, на мою думку, ти щасливий» [5].* Під час педагогічної діяльності, чи то навчальний процес, чи то виховний захід, І.Ф. Прокопенко виховував багато поколінь майбутніх учителів під гаслом любові до батьків, професії та своєї Батьківщини, при цьому підкреслював слова Г. Сковороди: *«Все починається з любові... Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» [1].*

Неодноразово, під час виступів та у своїх статтях Іван Федорович наголошував на цінних, вагомих та змістовних складових виховання сучасної молоді та покоління, зокрема підготовки сучасного Вчителя: *«Виховання у сучасних умовах в Україні буде достатнім, якщо спирається на осноповоложні*

загальнолюдські і загальнопедагогічні принципи, даровані Богом і розроблені нашими видатними просвітителами: природовідповідності, гуманізму, дитиноцентризму, усвідомленої відповідальності за свою поведінку, вдячності, мультикультурності» [2].

Григорій Сковорода так само відчував потребу й насолоду від спілкування зі своїми учнями, різними за віком та соціальним становищем. Велика спрага до знань, до вивчення різних мов та видів мистецтв не залишалася в ньому самому, а неодмінно переливалася, як вода з однієї чаші в іншу, у душі його вихованців. *«Хто думає про науку, – писав філософ, – той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане вчитися, хоча б зовні він і здавався бездіяльним» [1].*

Іван Федорович у своїх доповідях наголошував: *«Ім'я Г.С. Сковороди нерозривно пов'язане з Харківщиною й усією Слобожанщиною, бо саме тут талановитий випускник Києво-Могилянської академії сформувався як «Першорозум» України... Творчість Г. Сковороди глибока й багатопланова. Він насправді був не просто мандрівним філософом, а надзвичайно мудрим і освіченим, Професором з великої літери, який не вписувався в той світ, у якому жив, бо випереджав його» [4].*

В умовах сьогодення дуже цінні для нащадків слова І.Ф. Прокопенка про майбутнє нашої держави: *«Погляди Г. Сковороди, що стосуються державотворення і гармонізації суспільства, спираються на характеристику праці, яка не тільки об'єднує людей у суспільство, але й забезпечує його динаміку. Він вважав, що в новій державі будуть створені такі важливі передумови, як випереджаючий розвиток освіти, науки та мистецтва. Ураховуючи, що висновкам видатного українця вже майже 300 років, їх не можна сприймати без подиву на геніальність і довговічну актуальність. Він – людина світу» [4].*

Безперечно, що в житті, плідній творчій діяльності просвітителя, філософа-мислителя та талановитого музиканта відбилися кращі моральні риси духовності й характеру українського народу. Так, Григорій Сковорода

далекоглядно вірив у світле майбутнє свого народу. У творі «Діалог. Имя ему – потоп зміин» він переконливо, з глибокою вірою писав: *«Ми сотворим світ получий. Созиждем день веселейший»* [1, с. 14]. Саме цей славнозвісний вираз як виклик часу проголошують усі покоління здобувачів вищої освіти з вірою у перемогу, волю та свободу українського народу.

Пам'ятатимемо слова Івана Федоровича як справжнього Українця, Вченого, Вчителя, Людину з великої літери та серцем та «Першорозуму» нашого університету та епохи: *«Слова, що написані біля пам'ятника: «Ми сотворим світ получий, созиждем день веселейший», – знакові і є відтворенням Сковородинівського письма. Вони створюють оптимістичний настрій навіть у найважчі моменти життя. Цей пам'ятник – народний, бо його було споруджено на кошти з пожертвувань студентів, викладачів і співробітників. І зараз він щодня зустрічає нас на подвір'ї і наставляє нас цінувати свободу, робити добро, навчати та виховувати нові покоління істинних сквородинівців»* [4].

Я дуже пишаюся своїм покликанням – бути викладачем та наставником сучасної молоді, і, як заповідав Григорій Сковорода, *«щаслива, бо знайшла своє життя у цьому»*. Я прагну своєю працею і вчинками досягати мети, щоб *«дати життя – духу нашому, благородство – серцю і ясність – думкам нашим...»* [1], як навчали мене дві особистості, дві видатні постаті, два «Першорозуми» моєї долі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакай С. Ю. Музично-педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Г.С. Сковорода на Слобожанщині : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Харків, 2004. 263 с.
2. Прокопенко І. Ф. Г.С. Сковорода і українська освіта: вчора, сьогодні, завтра. *Науковий інформаційний журнал «Новий Колегіум»*. Харків, 2019. с. 12–20. 2013.

3. Прокопенко І. Ф. З книгою ніколи не розлучаюся. *Вечірній Харків*.

4. Прокопенко І. Ф. Слово про мислителя. Учитель. *Газета ХНПУ*

імені Г.С. Сковороди. № 11 (288). 3 грудня . 2020 р.

5. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / за ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків-Едмонтон-Торонто : Майдан; Видавництво Канадського інституту українських студій, 2011. 1400 с